

CSERHÁTI JÓZSEF

A működőképes egyház belső feltételei

Megtisztulni és felemelkedni

A „működőképes” egyház kifejezést első alkalommal Paskai László bíboros interjújában olvastam, az Új Ember május 15-i számában. Eszerint „egy működőképes egyház megépítése a mostani körülmények között olyan távlati program, amire érdemes volna sok fiatal és civil életet rátenni”. Mit jelent ez a fogalom, annak tartalma, mondanivalója? A működési lehetőség hallatán természetesen elsősorban az egyház külső szabadságára, lelki tevékenységének és küldetésének akadálymentes kifejtésére gondolunk: olyan légkörre, amelyben a hívek félelem nélkül merik vállalni a hitük szerinti életberendezkedést és az egyház apostoli munkájában való részvételt. E vonatkozásban számításba kell vennünk, hogy legújabbán pozitívan alakul az egyház és az állam, illetve az egyház és a mai társadalom kapcsolata. A régebbi és a legújabb eredmények folyamatosságában kell figyelniük a további lehetőségekre. Az egyház az utolsó három évben önállóbb, belülről összeszedettebb és magabiztosabb lett.

Bennünket azonban most inkább az egyház jelenlétének és tevékenységének belső oldala, vagyis ama belső előfeltételek vizsgálata érdekel, amelyek nélkül az egyház feladná önmagát és képtelen lenne örök küldetését teljesíteni. A kérdés ez: mit és hogyan kell tennie a mai egyháznak, hogy azonosságban maradván önmagával, korszerű lehessen, vagyis a mai követelményeknek megfelelően teljesíthesse küldetését?

Ma mindenütt reformokról beszélünk: meg akarunk tisztulni és fel akarunk emelkedni. Minden vallásnak ez a legfőbb célkitűzése. Amikor elsősorban gazdasági, társadalmi átalakulásról van szó, akkor is a reformok lényegét az ember belső átalakulásában, új gondolkodásra, új cselekvésre való készítetésében kell meghatározni. Ezért van szükség a szemek felnyitására, de még inkább a szívek kitérítésére. Meg kell tanulni újonnan érezni, másképp gondolkodni, új források és indítások alapján cselekedni. Ezer éven keresztül megmaradtunk, sok hibánk mellett a keleti hazából hozott alapvetőkünk mégis a folyamatos csodavárás volt. Pedig a tavalyi Szent István-i jubileumi év folyamán hányszor hangzott el: a magyar alkotmányt és a magyar élet alapjait szent királyunk a munka, az egyetértés, a testvériség és az erkölcsösség követelményeiben rakta le.

A mai újrakezdésben ismét kielemezhetjük, hogy a délibábkeresés, a „háryánoskodás”, sőt még a munkakerülés is későbbi történelmi hibarárakodások. A mai szélteben-hosszában hirdett reformtörekvésben van valami ijesztő figyelmeztetés is: új gondolatunk és tevéink üres jelszavakká torzulhatnak, megakadhatunk a külsőségekben, a divatozásban, ha nagy akarásunkat nem a régi bűnök és mulasztások felett érzett bánat és megtérés utáni vágy hatja át. Hányszor jártunk már így! Szépen kifaragott, újnak hangzó elképzelések nem hozhatnak újat, ha nem tartalmazzák a minden elszántsággal vállalandó szándékot: a régi világ elvetését és az új ígéretek igaz megvalósítását. A sok optimista és pesszimista felhang zavarában szinte rosszul esik ilyent hallani: „A magyar társadalom már elveszítette hitét és reményét, vagyis képtelen a megújulásra.” Mások szerint: romok között járunk, ezek között lépdelve pedig nem lehet előrehaladni, előbb tehát a romo-

kat kellene eltávolítani. S végül is veszedelmesen új romantikát jelentene, ha minden régivel szembe akarnánk fordulni, és így esetleg a fürdővízzel együtt az újszülöttet is kiöntjük.

Új értékeket keresünk ma is, ezek nélkül sem a jelent, sem a jövőt nem tudjuk megfelelő kritikával helyére tenni. A megújulás onnan jön majd, hogy a közösségért új felelősségtudatot kell tudnunk kialakítani magunkban, érettebb, higgadtabb pluralista demokráciára kell törekednünk, megértőbb, együttérzőbb, emberibb irányítási rendszereket kidolgoznunk.

Az egyház elsődlegesen a belső reform híve

Igazuk van azoknak, akik folyvást mondogatják: bűnbánatra és megtérésre van szükségünk, de nem elég a múlt bűneit, hibáit bevallani, az átalakítást elsősorban önmagunkban kell elkezdni: belülről kell átalakulnunk, új emberré lennünk. Mindenkinek részt és felelősséget kell vállalnia a gazdaság, a társadalom, a közélet, az erkölcsiség megújításában; nem lehet meggyőzővé vagy hitelessé tenni az olyan megújulást, amely nem belső akarásból és átélésből fakad. El kell jönnie annak a pillanatnak, amikor rádöbbenünk arra, hogy a megújulási készség egyetlen jele és értékmérője a cselekvés: az a tett, amellyel belülről kezdjük átalakítani magunkat.

A holnapra nyíló útkeresésben nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a magyar társadalom pluralista összetételű és e pluralizmus problematikája került ma újból előtérbe. Látnunk kell, hogy a kommunista párt vezető szerepét fel nem adva akar mindenáron megújulni; az ország vezetésében a régi hibákat és mulasztásokat elismerve kíván új felelősséget vállalni; nem riad vissza a múlt önelmarasztaló felülvizsgálatától sem, és miután felismerte a megújulás szükségességét, most már lázas kereséssel vállalni kívánja a reformok végrehajtásának irányítását is.

A szélesebb politikai perspektíva ma azt sugallja, hogy olyan új kezdésre van szükség, melyben az irányítás demokratikus lesz, mély átalakítást sürget, a bürokráciát leépíti vagy felszámolja, hogy ezzel felszabaduljanak azok az erőforrások, amelyek lehetővé teszik az egyén, minden magyar közreműködését, személyi felelősségét és a demokratikus közvélemény javító szándékú javaslatait.

Az egyház oldalán meg vagyunk arról győződve, hogy a megújulás keresése korunkban elemi erők parancsából jön. Olyan égetően él a változtatás vágya az emberekben, hogy valójában nem lesz nehéz a szellemi, lelki és erkölcsi megújulás érdekében az erőket mozgósítani. Az egyház részéről is elsősorban a múlt hibáinak felszámolására kell törekednünk, hogy azután megtisztult perspektívával láthassuk az új teendőket.

A II. Vatikáni zsinatnak mint reformzsinatnak az újrafogalmazásaira figyelve még mindig nem látjuk elég tisztán, mit kell befelé és kifelé tennünk, hogy a XXIII. János pápa által akart időszerűsítéshez, az „aggiornamento”-hoz, vagyis az egyház tanításának és lelki küldetésének korszerűvé tételéhez hozzájáruljunk. Meg kell szabadulnunk a régi hibáktól, azoktól a történelmi ráakodásoktól és ferdülésektől, amelyek nem egyeztethetők össze az evangéliumnak az embert felszabadító és felemelő szándékával. Az önző egyénieskedésbe, legújabban a „konzum imádatába” süllyedt embert kell kiszabadítanunk az „individualitás kultuszának” béklyóiból, hogy közösségi társadalmat kialakító emberré váljék. Keresztény követelmény lett, hogy az embernek a világban elfoglalt helyét evangéliumi alapon is meghatározzuk. A zsinatnak a világ felé való nyitása éppen ezt szorgalmazza: a lelki és etikai értékek mellett fel kell figyelni a földi valóságok és értékek, a mindennapi életgyakorlat, az emberi együttélés és a munka, a tudományos haladás, a technikai tökéletesedés, a művészeti alkotások boldogságtերemtő szerepére is.

A régi bűnöket és mulasztásokat fel kell számolni: a múltban talán túl sokat és gyakran vétettünk a társadalmi igazságosság, a földi értékek és a vagyon igazságos elosztása ellen; a vallásos életet formalisztikussá, gyökeretlené és életszerűtlenné tettük a hagyományok túlságos előtérbe helyezésével és fétises tiszteletével. A mai vallásosság új evangéliumi felfrissítést tesz szükségessé. Ezért is nyúlt a zsinat egyházfoglalmunk és egész vallásos magatartásunk mélyebb szentírási megalapozásához. A múltban sokszor külsőségekben akadunk meg. Az egyház valóban látható törvények és szokások alapjaira épített vallási tevékenységben élő közösség, de ez csak az egyház egyik oldala. Igazi lényege és valósága mélyebben van; ez a láthatatlan egyház, az isteni irgalom és kegyelem által fenntartott életegység Jézus Krisztus istenemberi személyével, tanításával, megváltó tetteivel és a Szentlélekben történő kegyelmi közlésével.

A zsinat a maga munkáját nyitásnak, felülvizsgálatnak, új kezdésnek minősítette. A megtisztított evangéliumi tanítás felragyogtatása lett az eredmény. Új perspektívába került az ember testi-lelki integrációja, az egyén és a közösség mélyebbről megvilágított egybetartozása, az összemberiségnek egy családként való megjelenítése, a jövő boldogításának feladata.

A magyar társadalom elvárja a hívőktől azt a belső lelki segítséget, amit hitük, egyházi életük, vallásos elmélyülésük, imájuk, elmélkedésük és önmegtagadásuk nyújtani tud a reformok megoldásának nagy feladatához. A zsinat új embert, kiegyensúlyozottabb személyiséget, új társadalmat és a harmadik évezredbe induló összemberiséget helyezett megtisztító és javító munkájának középpontjába — emberközpontúvá tette teológiai és vallásos szemléletünket. Az egyház csak akkor segíthet a társadalom mai reformtörékvéseinek támogatásában, ha saját belső reformfeladatait már kézbe vette és kész azokat végrehajtani.

Új emberkép és új társadalmi egység

A zsinati nyitás szabadságot, a földi és emberi értékek új megbecsülését, az emberi társadalom sokrétűségét, vagyis a pluralizmust fogadta el mint önértékelési és mérlegelési szempontot. Ilyen vonatkozásban a II. Vatikáni zsinat a legmesszebbmenően hozzájárult az egyoldalú individualizmus és a szélsőséges liberalizmus felszámolásához. Első helyen az egyházban is a birtoklási tudatból és a hatalmaskodásból származó régi bűnök és hibák felszámolásának lajstromát kell magunk elé tartanunk. Nézetünk szerint az alábbiak tartoznak ide: elhanyagoltuk a szociális, a társadalmi igazságosság kérdéseit; nem karoltuk fel „szamaritánusként” a szegények, a szenvedők, az elmarasztaltak, a kitaszítottak ügyét; a formalisztikus vallásosság türes hagyománytiszteletbe fulladt; az egyházi közösség szerepét és jelentőségét háttérbe szorítottuk az individuuum kultuszával szemben. Új emberségtudatra és magyarságszemléletre, új egyháztudatra van szükségünk: az egyházzal azonosulva kell élnünk és cselekednünk.

Hazánkban a lakosság hatvan százaléka hívőnek vallja magát. Az egyház ennek tudatában is belülről kíván megújulni. Természetesen a magyar helyzet mai alakulásának nehézségei az egyházra is némiképp bénítólag hatnak, ugyanakkor kevés a pap és igen kicsiny azon világi hívők száma, akik önként készek helytállni az egyház mai belső alakításának és a lelkipásztori kisegítés munkáinak vállalásában. Ezek a jószándékú világiak olykor még nem rendelkeznek azzal a belső érettséggel és felkészültséggel, amely e munkához szükséges. Nálunk is, mint mindenütt a világon, a kiscsoportokban van a remény: azokban a megújulási mozgalmakban, amelyek a jobb emberré válás vágyától áthatott, a lelki mélységek kívánságaitól fölleskített fiatalokat és idősebbeket összefogja. A fiatalok imában és elmélkedésben, Szentírás-olvasásban és a különböző tudományokat művelő

csoportfoglalkozásokban emelik és nevelik egymást. Így lassan a nagy közösségre is hatni tudnak. Innen kap megvilágítást az egyháznak ma az a sürgős óhaja, hogy a felnőtt hitoktatást lelkipásztori célkitűzéseinek egyik legelső helyére tegye. Gyakran harminc-éves kiesést kell pótolni.

Minden reményünk az egyházközségekben és az új megalapozású családi lelkipásztorokodásban van. Az egyháztól távol áll ma, hogy gettóba vonuljon. A világ értékkeresései ma annyira előtérbe kerültek, a holnap társadalmi alakulásáért vállalandó felelősség a vallásosság terén is jelentkezik. A külső, a történelmi világhoz való ragaszkodásunkat komolyan kell vennünk, és el kell fogadnunk a szekularizált társadalom kísértéseit vagy kihívásait is. Ha lelkiismeretesen szembenézünk velük, akkor nem leszünk hűtlenné a történelmi valósághoz és annak folyamatosságához. A megújulást a báziscsoportokban kell keresnünk, ahol a szekularizált pluralisztikus társadalomból jövő fiatalok és idősebbek is új értéket, új etikai vonzást találnak. Így valamiképpen a mai pluralizmusnak is új lüktető erőt és szívet tudnak adni, és ezt pozitívumnak kell minősítenünk.

A kereszténységnek belülről kell megújhódnia, nem kívülről vagy felülről jövő kezeléssel, hanem igazi, őszinte nyitással a világ felé. Nem a politika és a hit összefogásában, amiből mindig valami furcsaság jött ki eddig is, hanem a szolgálatban és a szeretet hódításában. „Az egyháznak készen kell lennie, hogy a szabadság és a mai kihívások kockázatát vállalja. Fenntartás és tépelődés nélkül lesz mindig kész felülvizsgálni a vallás kritikáját a cselekvési kritikával együtt, mert tudja, hogy nyitott fülekre csak így találhat.” Az evangéliumot a jelen számára való nagy jelentőségében fel kell ajánlanunk az újonnan elinduló társadalomnak, de semmiképpen sem kényszeríthetjük rá. Tehát mindenképpen szükségünk lesz arra, hogy a szegények egyháza legyünk, hitvalló és tanúságtevő egyház; azt az utat kell újból megnyitnunk, amely az egyháztörténelem nagy korszakainak a küszöbén állt. Walter Kasper teszi fel a kérdést: „Milyen is legyen a mai világ felé nyitott katolicizmus? Hogyan lehetséges, hogy ne kelljen feladni a katolikus identitást és hogyan lehet megőrizni a keresztény azonosságot anélkül, hogy gettóban éljünk, és elveszítsük a modern világgal való dialógus lehetőségeit”.

A kétezredik év végén megismétlődik az, ami az első ezredév hanyatlását és búcsúzását is jellemezte: válságok, bizonytalanságok, félelmek, erkölcsi bukások, lelki megtorpanások. Hazánk sem maradt mentes a társadalmi, a gazdasági, sőt még az eszmei krízisektől sem; ennek igazi okait firtatni itt és most nem a mi dolgunk.

XXIII. János pápa zsinatja utat nyitott a keresztény felekezetekhez, a világvallásokhoz, a különböző világnézetű és állásfoglalású emberekhez. Sajnos az ökumenizmusról túl keveset beszélünk és még kevesebbet teszünk érte. Az egyház ki akart tárulkozni, meg akarta mutatni igazi valóságát és arculatát. Meg akart tisztulni evangéliumi azonosságát keresve, így igyekezett hatást, vonzerőt gyakorolni a kívülállókra. Ebben az alapbeállítottságban az egyház fel tudta oldani elszigeteltségét, merevségét és bezártságát. A valóság többértésűségének, az emberi valóság változatos történelmének elismerésével egyszerre a pluralizmus híve lett. És e varázsszó azóta a világ jövőjének átalakítási jelszavává vált. Hazánkban is szocialista pluralizmusról beszélnek a politikusok. Az emberi gondolkodásban és cselekvésben az uniformitás, az egyformaság lélekölő és minden haladás megakasztója lehet.

A pluralizmusból következik a dialógus, az emberek szellemi-lelki találkozása, az egymásrautaltság, az egymásban kiegészülés, a párbeszéd, amelyben nem elsősorban vitatkozásról, hanem a nézetek összeegyeztetéséről, a különböző gondolkodású embereknek egymással való találkozásáról, a közös cselekvésre való felkészülésről van szó. Ma ismételten hivatkozunk a népek, nemzetek, a különböző embercsoportok, a politikai pártok, a más és más érdekközösségek, az egymástól eltérő vallások közötti párbeszédre. Az egész világnak egyetlen nagy átfogó dialógusban kellene találkozásra és egységre

törekednie. A válságok egymásutánja és stagnálása ma sem engedi meg a közös nevezőre jutást, nekünk azonban ki kell tartanunk a párbeszéd mellett. Az egyházban ma minden hívőnek a pluralizmus szószólójává kell lennie, és a dialógust mint megoldási eszközt elfogadnia nemcsak kifelé, a tőlünk független, a tőlünk távoli, sőt a tőlünk különböző emberi valóságok és akarások egészében, hanem befelé is. A dialógus hatalmas eszköz ahhoz, hogy az egyházban a vezetők és vezetettek, a papság és a hívő nép, a különböző generációk problémáit figyelembe véve az eltérő érdekek találkozzanak és közös nevezőre jussanak.

A zsinat kimondotta, hogy az embereknek egymás megsegítésére, az embertestvérség kiépítésére kell törekedniük. A keresztényeknek emberszeretőknek, testvéri közösségeket keresőknek, szolidárisnak kell lenniük. Ebben az egymás mellé építettségben mint közösségben és szervezeti egységben igen fontos, hogy a nagyobbak, a tehetősebbek segítsék a kicsinyeket — ez a szubszidiaritás elve, amely mindig is nagyon fontos volt. Az eddig hangsúlyozott elvek csak úgy váltak lehetségessé, hogy a zsinat evangéliumi alapon át tudta építeni egyháztudatunkat, az egyháztól alkotott fogalmunkat és vallásos elképzeléseinket. Túlságosan világi elgondolások jutottak érvényre az egyház valóságának századokon át történt régi meghatározásaiban. A zsinat az egyházat elsősorban mint élő, eleven sejtekre épített szervezetet határozta meg, amelyben a hívők mint a test tagjai egymás mellé és egymásba vannak építve.

Ha működőképes egyházra törekszünk és ennek megvalósítása áll újból a szemünk előtt, mint az őskeresztényeknél, akkor a fent felsorakoztatott kategóriákra kell gondolnunk. Az evangéliumi igazságokat nemcsak igazságtartalmukban, hanem életszerű összefüggésük rendszerében kell szemlélnünk. A Krisztustól hirdetett üdvösséget úgy kell továbbadni, hogy ebből élet legyen, a lelkiismeretre épített, a természetes rend kiegészítését jelentő igazi keresztény életvitel. Az egyház mai küldetését csak úgy tudjuk elképzelni, hogy nem elvonatkoztatott igazságokat, hanem igazi élettartalmakat adunk tovább. A vallásos embereknek e megújulásnak belülről kell kezdődnie, új lelkiség és új, a társadalmi vonatkozásokat is érintő küldetésstudat kialakításával. Íme a működőképes egyház belső feltételei.

Következő számunkból

Szörényi László: Március idusán

Halász Piusz: Húsvét

Szennay András: A zsinat: közös munka, közös felelősség

Hogyan olvassuk Keresztes Szent Jánost?

Tringer László: Patior ergo sum

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE Paul Riceurrel

Tarnay Brúnó: Paul Riceurről

Sz. Kürti Katalin: Munkácsy Krisztus-trilógiája

Sipos Lajos: Tamási Áronról